

Šiame numeryje:

Įsisenėjimai, šablonai ir ribos.
Lietuvių kalbos kilmė.
Keturioliktąjį metinį lietuvių fotografų parodą.
Chicagos teatruose.
Santaros-Šviesos metinis suvažiavimas.
Blas de Otero eilėraščiai.
Edith Piaf dramoje.
Detroito moterų vokalinis kvartetas Chicagoje.
Valius, muzika, poezija.
Nauji leidiniai.
Kultūrinė kronika.

Kertinė Parastė

Įsisenėjimai, šablonai ir ribos apsakymuose ir novelėse

Teko skaityti nemažą apsakymų, parašytų mūsų klasikų ir 19 a. garsių pasaulinių rašytojų novelių, kuriuose pagrindinis veikėjas atsikelia iš ryto, lėtai prausiasi, valgo pusryčius, eina į darbą ir visą laiką mąsto ir mąsto. Tokiu būdu pristatoma, kas jis toks, kokio charakterio žmogus jis yra, prieš įsileidžiant į apsakymo problemą ar intriga novelėje.

Taip dažnai pradėdamos ir dabar pas mus novelės ir romanai. Bet štai randi straipsnį amerikiečių žurnale (*The Writer*, 1985 lapkritis), kur anglų literatūros profesorė — rašytoja M. Edwards teigia, kad taip yra klaidinga, nes novelės tokia pradžia yra neefektinga, iš karto neteikia novelės problemą, prašaua temai pro šalį ir neatlieka apsiimto uždavinio. O uždavinys yra papasakoti kokį nors atsitikimą ar nuotykį (story).

Nuotykį, galvoji. Bet nuotykis, nors ir įdomus, be žmogaus, be jo charakterio pristatymo pradžioje bus schematiškas, nes tas pats atsitikimas kiekvieno žmogaus yra peryvenamas skirtingai. (Žinoma, kad pasitraukimą iš Lietuvos kiekvienas skirtingai peryvenome).

Matyt, dėl vietos trūkumo novelėms žurnaluose ir būtinybės pirmaisiakiniais pagauti skaitytojo dėmesį atsirado daug įvairių teorijų ir net reikalavimų, griauančių čia ir gal Europoj įprastus praeities šablonus. Novelė „paastrėjo“ visose savo dalyse: pradžioje iš karto turi būti jaučiama veikėjo problema, vidury — ji sprendžiama, o gale — išrišama ir baigta. Tai didelis skirtumas nuo senosios ir naujosios novelės ir gal tarp europietiškos ir čionykštės. Bet, gerai pagalvojus, matyti ir teigiamą šių reikalavimų pusę ir teisybę. Ir nauja literatūrinė vertė.

M. Edwards persėpa ir dėl kitų įsisenėjusių šablonų. Pvz., novelėse, kurios pradėdamos sėdint prie lango ir atsimenant kokį nors sukrečiantį įvykį, skaitytojas iš karto atspėja pabaigą ir tuo silpnina intriga. Iš anksto ži-

noma, kad visa pasibaigs ne taip jau blogai, jei veikėjas užsiėmęs dabar tik atsiminimais, reminiscencijom. O skaitytojas juk norėtų peryventi kartu su veikėju visus tuos atsimenamus įvykius vieną po kito, nežinodamas jų pabaigos. Kažin kaip Proustas rašytų po tokio patarimo? Ji pataria saugotis ir veikėjo išvaizdos aprašymo šablono, pastatant jį prieš veidrodį ir aprašant jį stebintį save. Arba autoriui aprašant veikėjo išvaizdą taip smulkiai, kad tai atrodo, kaip policijos raportas (seniau taip buvo daroma). Taip pat pataria vengti ir ornamentikų, isteriškų ašarų aprašymų, degančių veidų, verksmų... Geriau rodyti įvykius, ji sako, ne jausmingumo paradus. Patys įvykiai savaime sukelia jausmus charakteriuose ir skaitytojuje. Vengti jausmingumo paviršiaus.

Blogai, jei visi, net nesvarbūs įvykiai surašomi kaip dienoraštis ir sudaro nuobodų „ir tada atsitiko — ir tada įvyko“ pasakojimą. Arba aprašoma ilga kelionė automobiliu, laivu, kuri neturi jokios įtampos, pažeriami gražūs vaizdai, keleiviai sutaria vienas su kitu, nėra nė vieno nervinančio kitus, kuo nors nepatenkinto ir t.t. — neduodama jokios galimybės bent mažiui konfliktui, kuris reikalautų jo išsprendimo aprašymo gale, jokios psichologinės įtampos net dialoguose.

Dažnai pasitaiko, kad tie dialogai įterpiami tik šiaip, kad perkirstų pasakojimą, be jokio tikslo, be autoriaus parodymo bent mažiui konfliktui, kuris reikalautų jo išsprendimo aprašymo gale, jokios psichologinės įtampos net dialoguose. Dažnai pasitaiko, kad tie dialogai įterpiami tik šiaip, kad perkirstų pasakojimą, be jokio tikslo, be autoriaus parodymo bent mažiui konfliktui, kuris reikalautų jo išsprendimo aprašymo gale, jokios psichologinės įtampos net dialoguose.

P. Melnikas

Lietuvių kalbos kilmė

ANTANAS KLIMAS

Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorija*. I. T. *Lietuvių kalbos kilmė*. Vilnius: „Mokslas“, 1984. 390 psl.

Kaip ir kiekvienai tautai, mums taip pat rūpi mūsų tautos bei kalbos kilmė. Jau nuo senų laikų šis klausimas buvo įvairių įvairiausių gvildinamas. Buvo kadaise nuomonių, kad lietuviai yra kilę iš romėnų, kad mūsų tauta yra tai trakų, tai gerulių palikuonys, buvo net manoma, kad lietuvių kalba yra kilusi iš graikų kalbos. Visos šios teorijos bei hipotezės, žinoma, seniai jau atgyvenusios, tačiau tai vienas, tai kitas šios problemos mėgėjas vis pasiskelbia atradęs, tarsi, naujas Amerikas. Tai daugiausia *sui generis* kalbininkai bei antropologai, kurie savo mėgėjiškais ir dažnai labai romantiškais sapnais tik daugiau rūkų paleidžia. Rimti mokslininkai į tokias mėgėjų teorijas daug dėmesio nekreipia. Savaime aišku, niekas niekam negali uždrausti pasvajoti ir pasapnuoti, bet su tokiomis svajonėmis dažnai yra tik popierius gadinamas.

Štai dabar prieš akis turime labai gerą veikalą, kuriame rimtai pasižymėjęs Lietuvos kalbininkas, prof. dr. Zigmas Zinkevičius, nagrinėja kaip tik tas pats lietuvių kalbos, *ergo* ir lietuvių tautos kilmės problemas. Zinkevičius labai puikiai pasiruošęs tokiam problemos svarstyti, nes ligi šiol yra išleidęs jau dešimt atskirų knygų. Kiek jis yra paskelbęs mokslinių straipsnių ir recenzijų, sunku būtų ir suskaičiuoti. Čia suminiu visas jo parašytas ir išleistas knygas: *Lietuvių kalbos įvardytinių būdvardžių istorijos bruožai* (1957); *Lietuvių dialektologija*. *Lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija*, su 74 žemėlapiais, (1966); *Lietuvių kalbos tarmės* (1968); *Kalbtyros pradmenys* (1969);

II pataisytas ir papildytas leidimas, 1980); *Iš lietuvių istorinės akcentologijos*. 1605 m. katekizmo kirtavimas (1975); *Lietuvių antropomimika*. *Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje* (1977); *Lietuvių kalbos dialektologija* (1978); *Kazimieras Būga. Gyvenimas ir darbai* (1979); *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (1980 t. I; 1981 t. II); *Kalbininkas K. Būga* (1981).

Kaip matome, per 27 metus prof. Zinkevičius, skaičiuojant ir čia recenzuojamą knygą, parašė ir išleido vienuolika knygų, kai kurios iš jų labai stambios, o jo lietuvių kalbos istorinė gramatika susideda iš dviejų tomų. Tarp kitko, tai yra pati pirmoji lietuvių mokslininko parašyta pilna lietuvių kalbos istorinė gramatika, nes garsoji a.a. prof. Jono Kazlausko *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (1968) nebuvo pilna, nes joje buvo analizuojama tik trys pagrindiniai dalykai: kirtavimas, daiktavardžiai ir veiksmažodžiai. Reikia čia taip pat paminėti, kad, prieš pradėdamas skelbti savo paties mokslinius darbus, Zinkevičius sudarė tris labai stambius Kazimiero Būgos raštų tomus: I t. — 654 puslapiai (1958), II t. — 730 puslapiai (1959), III t. — 1008 puslapiai (1961); rodyklių stambus tomas (397 puslapiai) išėjo 1962 metais. Šiais gerai išleista Būgos raštais rėmėsi daugelio lietuvių kalbininkų darbas Lietuvoje, ir jų sudarymas, redagavimas bei išleidimas puikiai paruošė patį Zinkevičių tolimesniai kalbotyros darbai. Be to, jau daugelį metų prof. Zinkevičius dėsto įvairius liuanistikos bei kalbotyros kursus senajame Vilniaus universitete. Kiek jo studentai, dabar jau kai kurie patys žymūs kalbininkai, yra, jo vadovaujami, parašę kandidato bei daktaro disertacijų,

Prof. dr. Zigmas Zinkevičius

sudarytų gana gerą bibliotekėlę.

Visa tai čia suminiu, kad skaitytojai būtų visiškai aišku, kokį mokslinį darbą yra atlikęs autorius, kuris čia dabar mums išdėsto savo mintis apie lietuvių kalbos kilmę. Reikėtų dar taip pat paminėti, kad šis veikalas yra tik pats pirmasis tomas didelės ir labai plačios apimties lietuvių kalbos istorijos, kurios iš viso planuojama penki stambūs tomai.

Savo pratarmėje autorius nurodo priežastis, dėl kurių jis ėmėsi šio milžiniško darbo. Jis rašo: „Išsamios lietuvių kalbos istorijos neturime. Dr. P. Joniko 1952 m. Čikagoje išleista „Lietuvių kalbos isto-

rija“ iš tikrųjų tėra tam tikri tokios istorijos etiudai, kuriuose trumpai aptarti tik patys svarbiausi jos bruožai. Be to, ši knyga jau gerokai paseno ir nebeganama. Tarybų Lietuvoje pokario metais buvo išleisti du šios sritys veikalai: prof. J. Palonio „Lietuvių literatūrinės kalbos istorija“ (1979 m.) ir šios knygos autoriaus „Lietuvių kalbos istorinė gramatika“ (I d. — 1980 m., II d. — 1981 m.). Abu jie skirti respublikos aukštųjų mokyklų studentams liuanistams, todėl juose pagrindinis dėmesys sukoncentruotas į aukštosios mokyklos poreikius. Be to, jie negali atstoti išsamios lietuvių kalbos istorijos ir dėl siauro profilio“ (p. 5). Knygos aplanko pirmajame vidiniame atlenkime autorius pats šitaip apibūdina viso savo pilno veikalo pobūdį:

„Ši knyga — rašomos didelės lietuvių kalbos istorijos pirmoji dalis. Ji skirta lietuvių kalbos istorikos aptarti, taigi joje nagrinėjama žmonių kalbėjimo kontinuumo, davusio pradžią lietuvių kalbai, raida nuo seniausių lingvistinė analizė pasiekiamų laikų iki maždaug VII m.e.a., kai išryškėjo kalbinė struktūra, kuriai jau galima duoti lietuvių kalbos vardą. Visą leidinį sudarys dar bent keturios knygos. Antroje bus apžvelgtas lietuvių kalbos raida nuo VII iki XV a. pabaigos, taigi iki pasirodant pirmiesiems rašto paminklams. Trečiojoje knygoje bus nagrinėjama senoji lietuvių rašto kalba (XVI — XVII a.), ketvirtojoje — tos rašto kalbos sunykimas (XVIII — XIX a.), o penktosioje — dabartinės bendrinės lietuvių kalbos susiformavimas ir raida iki mūsų dienų (XIX a. pab. — XX a.). Leidinio pabaigoje numatoma pridėti išsamias žodžių (suvestinę lietuvių, taip pat kitų kalbų) ir dalykinę rodyklę.

Knyga turi šias pagrindines dalis: Pratarmė (5-7), Įvadinės pastabos (8-10), Indoeuropiečiai (11-22), Indoeuropiečių prokalbė (23-59), Indoeuropie-

čių migracija ir prokalbės suskilimas (60-104), Indoeuropiečių dialektinė sritis, iš kurios kilo baltai (105 - 139), Baltai (140-234), Baltų suskilimas (235-305), Rytų baltai ir lietuvių kalbos ištakos (306-377), Sutrumpinimai (378-380), Žodžių rodyklės (381-389).

Kokios gi yra autoriaus pagrindinės išvados? Zinkevičius yra gana atsargus ir nuosaikus mokslininkas. Jis savo ryškios nuomonės, kuri gal skirtųsi nuo pagrindinio indoeuropiečių kalbų tyrinėtojų galvojimo, beveik niekur nepareiškia. Žinoma, toks kelias gal ir yra pats geriausias. Trumpai kalbant, mums rūpimu klausimu Zinkevičius laikosi maždaug tokios pat nuomonės, kurios pradininkas jau buvo Kazimieras Būga, tik su modifikacijomis, kurias atnešė nauji kalbotyros atradimai. Tai ir yra pagrindinė visų žymiausių indoeuropiečių nuomonė. Kitaip sakant, lietuviai yra kilę iš baltų, o baltai yra kilę iš indoeuropiečių. Smulkiau išreiškiant: prieš kelis tūkstantčius metų kažkur Europoje atsirado (proto)indoeuropiečiai, kurie suskilo į kelio-lik atskirų šios prokalbės šakų, arba grupių. Viena iš tų grupių buvo protobaltai. Iš protobaltų išsivystė baltai, kurie savo ruožtu suskilo į vakarinius ir rytinius (gal dar ir vad. D-baltus) baltus, o iš pastarųjų ilgainiui išsivystė lietuviai, taigi ir lietuvių kalba. Šios pagrindinės minties joks kalbininkas nepaneigs. Kas yra dar nevisiškai aišku, dėl ko mokslininkų nuomonės skiriasi, yra šios problemos: a) kur buvo pirmąkart indoeuropiečių protėvynė; b) kur buvo pirmąkart baltų protėvynė; c) kurioms kitoms iš beatsiskiriančių indoeuropiečių kalbų grupių baltai buvo artimesni, kurioms jie buvo tolimesni. Dėl šių klausimų leiskime kalbėti patiam autoriui. Pirmiausia apie indoeuropiečių protėvynę:

Kur susidarė indoeuropiečių prokalbė, — sunkiai sprendžiama problema. Dabar indoeuropiečių kalbos vartojamos beveik visoje Europoje, nemažoje Azijos dalyje, beveik visur Amerikoje ir Australijoje, atskiroje Afrikos šalyje. Iš istorijos duomenų nesunkiai nustatome, kad senesniais laikais indoeuropiečių kalbomis šnekančių žmonių gyveno tik centrinėje bei rytų Europoje ir vakarų Azijos pietinėje dalyje nuo Juodosios jūros iki Himalajų (išskyrus Arabijos pusiasalį ir Tarpupį). Tačiau ir čia anaipol ne visur jie buvo autochtonai (p. 13).

Toliau autorius išdėsto tris pagrindines hipotezes, liečiančias indoeuropiečių protėvynės klausimą, nors iš tikrųjų jų yra labai daug. Pirmoji: indoeuropiečių protėvynė galėjo būti kažkur netoli lietuvių kalbos užimamo ploto; antroji — indoeuropiečių protėvynė galėjusi būti kažkur pietryčių Europoje; trečioji, neseniai pasiūlyta dviejų sovietų kalbininkų, V. Ivanovo ir T. Gamkrelidzės, būtent, kad indoeuropiečių protėvynė buvusi į rytus nuo vakarinės Mažosios Azijos — kažkur tarp dabartinės vidurinės prokalbės (23-59), Indoeuropie-

(Nukelta į 2 psl.)

Iš 14-tosios Lietuvių fotografų išievojimo metinės parodos: Aldonos Kaminskienės nuotrauka „Lietuvoje, 1985 m.“. Parodą dar galima pamatyti Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, šiandien ir rytoj, lapkričio mėn. 2-3 d. Rytų 3 v. p.p. Jaunimo centro kavinėje bus rodomas Kazio Daugėlos skaidrių montažas „Mes prieš 40 metų“ ir paskelbti „Lietuvio portreto“ konkurso laimėtojai.

Keturioliktoji metinė lietuvių fotografų paroda

Keturioliktoji metinė lietuvių fotografų paroda buvo atidaryta Ciurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje užpraėjusį penktadienį, spalio 25 d. Parodoje dalyvauja 29 lietuvių fotografai iš Amerikos ir Kanados. Paroda suskirstyta į dvi temas — „Lietuvio portretas“ ir laisva. Portretų yra 67, kitų — 97.

Šios parodos rengėjas — Budrio vardo Lietuvių foto archyvas. Organizavimo darbą atliko Stasys Zilevičius.

Kaip ir daugelyje ankstyvesniųjų parodų, taip ir šioje (šį kartą pakalbėsime tik apie fotografijas laisva tema, o apie „Lietuvio portretus“ kitą kartą, kai bus pasibaigęs konkursas — po lapkričio 3 d.) vyrauja vasaros atostogų prisiminimas — egzotiški gamtos vaizdai, aplankyti antikiniai griuvėsiai, gelės, saulėlydžiai. Visa tai nieko blogo, nes ir šios sužetų galima paversti į įdomias kompozicijas. Reikia tik nepasitenkinti šablonu ar vien dailiu vaizdu, kurių apstu turistiniuose leidiniuose ar suvenyrinėse atvirutėse. Tokiu nepasitenkinimu dvelkia Jeanne Krapauskienės nuotraukos Singapūro ir Taiwano gatvės žmonių — vieni jų pilni išgąsčio, kažkokių baimės ir nuovargio, kiti vidinės ramybės ir šilumos. Jose autorė stengiasi parodyti anų kraštų aplinką ir į ją įsprausti nemeluotą žmogaus būseną. Toks ar panašus turėtų būti turistinio fotografo uždavinys — parsivežti namo neiškraipytą šalių vaizdą, bet kartu ir tirti savo žodį apie jų aplinką ir joje gyvenančių žmogų.

Gamtos ir miesto detalių estetinį pajautimą užtikina ir Jurgio Valaičio žiedų ir voratinklų kompozicijose, Danguolės Valentinaitytės, Mildos Budrienės, Aurelijaus Prapuolenio malonios gamtos prieglobščio vaizduose; Petro Raziūno, Zvaigždės Valenaitės ir Lino Dauksos gėlynų, saulėlydžių ir upelių nostalgijoje; Jolantos Svipaitės monumentalų Graikijos šventovių detalėse ir Teresės Meiluvienės natūrmortuose.

Įdomus šimtinis lietuvių turistų parsivežtas bagažas iš Lietuvos. Lietuva šios parodos išstatylose vaizduose interpretuojama kiekvieno vis kitaip. Ramutė Kemežaitė mato savo kraštą pilną architektūrinių paminklų — Vilniaus bokštai, Trakų pilis, Rumšiškio muziejaus kaimas, bažnyčios; Adona Kaminskienė jį pastebi nostalgikoje detalėje — tautiniais motyvais dekoruotoje langinėje, ar

pilies mūro akmenyse, kuriuos švelniai paliečia daili lankytojo rankutė. Stasius Zilevičius Lietuva perdėm dievdirbio kraštas. Visos jo nuotraukos yra iš Orvido dievukų muziejaus, kuriame surinkti drožiniai ir liaudiškos skulptūros iš visos Žemaitijos, net ir tos, kurios kitų buvo išmestos lauk. Čia išdrožuose veiduose atsispindi senolio pagarbi išmintis ir apyjaunio susirūpinimas ateities gerove. Žiūrint į visus šiuos iš Lietuvos parvežtus vaizdus, suprantu, kad mūsų šalis lankytojas dabartinėje Lietuvoje tegali matyti tik krašto nuotrupas, o parvažiavęs parodyti tik savo išpūdžių trupinius. Bet ir tie trupiniai yra mums brangūs ir širdį viliojantys.

Algis Norvila iš išstatytų darbų parodo, kad jis iš visų dalyvaujančių parodoje yra bene geriausiai apsišvietęs apie dabartinės fotografijos naujausias meno kryptis ir madas. Jis ieško egzotikos banalioj kasdienybėje, jungdamas paprastus vaizdus (namo priekį, komercinę langinę) su simboliką išaukštiniais prietaisais (atspindžiais, nelauktais sugretinimais), tuo pasiekdamas vientisą kompoziciją ir paskelbdamas savo „Welt-schmerz“. Jo nuotraukos juodos ir grūdotos, puikiai pritaikytos pasirinktos pasaulėžiūros nuotakai. Sprendžiant iš spaudoje matytų panašių dabartinės fotografijos pavyzdžių, reikia sakyti, kad Norvila eina su laiku ir žino, kokios estetikos reikalauja į ateitį (o gal tik į dabartį) žvelgias jaunas fotomenininkas.

Rimantas Žukas yra šios parodos garbės svečias, profesionalas, turįs nuosavą komercinės fotografijos studiją Chicagoje. Pačioje pirmoje lietuvių fotografų parodoje, vykusioje 1972 metais, jis laimėjo pirmą vietą už jau tada gamintas savo meniškas fotografijas. Dabar jį matome jau visai subrendusį, vyriškai valdantį fotografinę techniką, nemažą svorio fotomenininką. Iš išstatytų 14 nespaltvotų fotografijų jaučiamas jo rūpestis išstudijuoti vieną ir tą pačią temą iki galo. O jo tema yra stilizuota portretūra ne tik žmogaus veide, bet grakščiaime kūno judesyje, rankų ir rūbų darnume, net ir įmantriam šuolyje į viršų. Atrodo, kad Žukas, būdamas profesionalas, nėra vien komersantas, kuris nori ir turi patikti užsakovui. Jis sugeba kartu ir spręsti estetiškas problemas bei išsakyti savo vidinius jausmus bei grožio poreikius.

Šiais metais atsiskyrusiam

Rimantas Žuko nuotrauka 14-toje Lietuvių fotografų parodoje.

su šiuo pasauliu šių parodų nuolatiniame bendradarbiui Kastyčiui Izokaičiui parodoje yra paskirta prisiminimo vieta. Velionio žmonos Adelės parinktos jo nuotraukos vykusiai išreiškia jo paliktų draugų, šeimos narių ir bendraminčių jausmus. Nuotraukų išdėstymo centre pakabinta raudonuoju kryžium fotografija. Ji čia savo vietoje. Parinktos temos liudija nuotraukų autoriaus jautrumą grožiui, ar tai būtų dukterų veidukų liūdesys, ar lėktuvo ir paukščio skrydį į nežinomą, ar pagaliau pačioje profesinio fotografo aplinkoje, kurią a.a. Kastytis taip mėgo ir joje gyveno ir dirbo. Tai gražus parodos rengėjų „memento“ vienas iš savo buvusių iškiliausių narių.

Paroda uždaryma rytoj, sekmadienį, lapkričio 3 d. Uždarymo iškilmės su premijų įteikimu už geriausius portretus ir Kazio Daugėlos skaidrių programa apie pabėgėlių gyvenimą pokario metais Vokietijoje bus tą dieną 3 val. p.p. Jaunimo centro kavinėje.

Algimantas Kezys

Chicagos teatruose Amerikiečio komedija

Patogiai įrengtas, su patraukliu scenovaizdžiu Forum teatras, 5620 South Harlem, stato naują amerikiečio Larry Sue komediją „The Foreigner“. Pavadinimas iš to, kad į vieną Georgijaus žvejybos užėgą atvyksta du jauni žmonės ir vienas jų, kito įkalbėtas, apsimeta užsieniečiu, nesuprantančiu angliskai. Jis tiktai tik „Thank you“. Susidaro komiškos situacijos. Jis pradėdamas mokytis anglų kalbos, kas įneša dar daugiau juoko. Teatre gerai paruošti griaustinio, audros efektai. Vaidinimas pajaušinamas dar ir Ku-Klux-Klano įsibrovimu. Komedijoje nėra daug samojų, daugiau tokių lėkštesnių humoristinių scenų, ir ji labiau panaši į farsą, bet publika ją priima palankiai. Prieangy net iškabinti palankūs „Chicago Tribune“, WGN, „New Yorker“, Londono „Times“ atsiliepimai. Off-Broadway scenoje pasirodęs šis spektaklis apdovanojtas dviem premijom.

Komedijos autorius baigęs Illinois Wesleyan universitetą. Aktorių taipgi yra su geru pasirodymu: Steven Brees gavęs magistro laipsnį Californijos meno institute, Chloe Dart studijas ėjusi New Yorko, Floridos, Tallahassee ir Londono universitetuose, Ray Frewen su bakalaureatu iš Illinois universiteto, Steve Merle gavęs magistrą Columbia universitete, New Yorko, Peter Rybolt teatro studijas išėjęs Websterio kolegijoje St. Louis, Robert Scogin dalyvavęs Stratfordo festivalio vaidinimuose. Džiugu, kad režisierius G. Darveris, matyt, gerokai padirbėjęs.

Ingrida Blekytė

G. B. Shaw dramoje

Mūsų Ingrida Blekytė yra jau tvirtai įsitiprinusi viename iš pačių geriausių Chicagos teatrų — Court Theatre, veikiančiame prie Chicagos universiteto. Šiuo metu ji pasirodo viename iš pagrindinių vaidmenų — Ariadne Utterword George Bernard Shaw dramoje „Heartbreak House“. Su šiuo pastatymu teatras gastroliavo Ravinijos festi-

Lietuvių kalbos

kilmė

(Atkelta iš 1 psl.)

Turkijos ir pietinės Užkaukazės. Deja, pats šios knygos autorius savo asmeninės nuomonės apie šią labai painią ir sudėtingą problemą nepareiškia, o tai būtų labai įdomu, nes kiekvienas šiais klausimais besidomįs kalbininkas savo darbo patirtyje susidaro bent savo asmeniską „nujautimą“ šiuo klausimu. Kadangi, kaip jau buvo minėta, Zinkevičius apskritai yra labai atsargus bei nuosaikus mokslininkas, jis šitaip susumuoja:

Iš viso to, kas buvo pasakyta apie indoeuropiečių protėvyne, matyti, jog jos lokalizacija iš tikrųjų dar nėra kaip reikiant paaiškėjusi. Turime daug prieštarų hipotezių. Ateities tyrinėjimai, reikia tikėtis, vienas iš jų hipotetizuoja, kitas sustiprins naujais argumentais ir įneš daugiau aiškumo į šios painios problemos sprendimą (p. 20).

Jau daug aiškiau ir daug konkrečiau Zinkevičius aprašo senųjų baltų gyvenamą plotą:

... tolimoje senovėje baltai gyveno gana didelėje centrinės ir rytų Europos teritorijoje, kurią sudarė, be dabartinių Lietuvos ir Latvijos TSR, dar visa Baltarusijos TSR, šiaurės vakarinė Ukrainos TSR dalis, vakariniai Rusijos Federacijos pakraščiai (pietinės resp. pietvakarinės Pskovo, Kaliningo, Maskvos sričių dalys, Smolensko ir Kalugos sritys, vakarinės Tulos, Briansko ir Kursko sričių dalys), Kaliningrado sritis ir nemažai šiaurės rytų Lenkijos kampas. Visa toji baltų užimama erdvė viršijo 860,000 km kvadr. plotą. Tyrinėtojų nuomone, II — I tūkst. pr. m. e. baltai buvo plačiau išplitę negu tuo metu slavai ar germanai. Jie ilgą laiką sudarė vieną iš pagrindinių etninių

profesorių. Aktorė Ann Dowd baigusi Goodman teatro mokyklą, vaidinusi televizijos filmuose. Douglas Mellor baigęs teatro studijas Anglijoje. Kenneth Northcott yra literatūros dėstytojas Chicagos universitete. Šiuo pastatymu pagerbiama G. B. Shaw mirties 35 m. sukaktis. Jis gyveno 1856-1950 m.

Court teatras pamėgęs klasikinio veikalus, savo sezono paprastai pastato penkis. Šiame sezono dar bus Sheridan „The Rivals“, Ibseno „The Master Builder“, Fry „The Lady's not for Burning“ ir Čechovo „Dėdė Vania“. Sezonas baigsis gegužės 18 d.

J. P.

grupių centrinėje miškų zonoje rytų Europoje. Dabartinės lietuvių ir latvių žemės tėra likutis, užimamas apie 1/6 senovės baltų teritorijos dalį (p. 151).

Su šia autoriaus nuomone galima visiškai sutikti, nors kai kurios baltų teritorijos ribos nėra galutinai paaiškėjusios, ką ir Zinkevičius taip pat nurodo.

Manau, kad daugeliui skaitytojų bus įdomu, kaip Zinkevičius sprendžia baltų ir slavų kalbų santykius. Kaip žinoma, tai yra vienas iš pačių kontroversiškiausių ir painiausių klausimų, kuriuo ir šių eilučių autorius yra pasisakęs bent šešiuose straipsniuose. Ir čia Zinkevičius pareiškia gana ramų, bet subtilų sprendimą. Leiskime kalbėti jam pačiam:

Šios knygos autorius laikosi pažiūros, kad baltai ir slavai kilo iš indoeuropiečių prokalbės skirtingų dialektų. Tie dialektai greičiausiai priklausė tai pačiai dialektinei sričiai, galbūt „šiaurinei“, iš kurios galėjo kilti ir germanai. Baltams ir slavams pradžią davė prokalbės dialektai, matyt, ankstyvuosiu laikotarpiu buvo beveik visai identiški, juos teskyrė viena kita izoglosa. Ilgainiui jie tolo nuo vienas kito. Dėl šiais dialektais šnekančių genčių migracijos tam tikru metu jie atsiskyrė gretimose teritorijose ir tada pergyveno bendros raidos epochą, sukeltą tiek kaimynystės, tiek artimų kontaktų bei tarpusavio suartėjimo (p. 135).

Ir su šia mintimi galima beveik visiškai sutikti, tik ją truputėlį aptemo autoriaus pasisakymas dėl terminų:

Taigi pasakytume, vyko skirtingų dialektų konvergencijos, panašėjimo procesas, buvo tam tikra dialektų sąjunga, primenantis velesnį, pvz., Balkanų pusialio kalbų suartėjimą. Visa tai mums duoda teisę vartoti terminą *baltų-slavų kalbos*, žinoma, jeigu juo nusakome tik abiejų šakų artumą, bet ne separatinę prokalbę. Terminas *baltų-slavų prokalbė* čia visai netinka, nes jis suponuoja visišką kalbų vienybę, kurios iš tikrųjų nebuvo (p. 136).

O mums vis dėlto atrodo, kad jau pats terminas *baltų-slavų kalbos* vartojimas yra, atvirai pasakius, pavojingas ta prasme, kad daugelis žmonių, pamatę tokį terminą, greičiausiai kaip tik pagalvos apie tą nebuvėlę vad. „baltų-slavų prokalbę“. Man atrodo, kad tokio termino kalbotyroje reikėtų vengti.

Čia mes palietėme tik daugiausia „išvadinis“ klausimus, nesileisdami į kitus, gal dar įdomesnius klausimus: kokia gi buvo ta indoeuropiečių prokalbė, kaip ji virto baltų prokalbe ir pan. Tačiau čia jau būtų gana techniškai kalbotyros klausimai, todėl į juos mes šiame svarstyme ir nesileisime. Gal bus progos tais klausimais pasisakyti kitur.

Prieš baigiant, norėtume dar kartą grįžti į autoriaus pratarbę. Jos pabaigoje autorius šitaip pasisako:

Su kalbos kilmė dažnai siejama tam tikro žmonių etnos (tautybės, tautos) kilmė. Tačiau šių dalykų besąlygiškai tapatinti negalima. Kartais jie būna ir visai skirtingi. Istorija žino daug atvejų, kai ištisos etninės grupės imdavo šnekti kita kalba. Plg. kad ir romanų kalbomis šnekančių tautų istoriją. Šiame tome bus nagrinėjama visų pirma lietuvių kalbos, bet ne tautos ištakos. Tai kalbotyros, o ne etnogenetinės veiklos (p. 17).

Autoriaus pastaba, apskritai, yra teisinga, tačiau šiuo atveju galima drąsiai tvirtinti, kad, pasiaiškinus lietuvių kalbos kilmę, paaiškėja taip pat ir lietuvių tautos kilmė, nes čia išsivystymas ejo, galima sakyti „tiesiu keliu“: indoeuropiečiai — protobaltai — baltai — rytų baltai — lietuviai. Čia, žinoma, mes nekalbame apie vad. fizinę rasę, nes ir lietuvių tauta turi įvairių fizinių „tipų“ mišinį.

18 Lietuvių fotografų parodos: Jeanne Krapauskienės nuotrauka „Indė mergaitė Singapūre“.

18 Lietuvių fotografų parodos: Algio Norvilos „Skelbimas“ (New Yorkas, 1985).

Santaros-Šviesos suvažiavimas

NIJOLĖ KUPSTAITĖ

Kaip visados šių metų Santaros-Šviesos Federacijos suvažiavimas įvyko Tabor Farm, Sodas miestelyje, Michigan, rugsėjo 5-8 d. Jis pasižymėjo ypatingu dalyvių gausumu, o be to — suvažiavimo darbe dalyvavo ir keturi svečiai iš Lietuvos: rašytojai Algimantas Bučys, Vytautas Martinkus, poetas Marcelijus Martinaitis, padarę pranešimus įvairiomis temomis, ir jau išsivijai pažįstamas aktorius — skaitovas Laimonas Noreika.

Ketvirtadienį, rugsėjo 5 d., pirmąją paskaitą skaitė Rimvydas Silbajoris tema „Tautosakos elementai Algimanto Mackaus poezijoje“. Pagal prelegento koncepciją, „tauta yra mitas ne mažiau, negu ji yra tikrovė. Iš tiesų, gal net daugiau, nes pati toji tautos tikrovė yra gi tautinė sąmonė, o ši sąmonė susideda iš pajautos tų vertybių sistemų, kurios nusako mūsų pačių esmę ir mūsų santykių su pasauliu dar prieš racionalų pažinimą — taigi iš mito. Mūsų tautinės sąmonės, ir iš ten, tautinės sampratos, mitologija — vienas iš raktinių Mackaus poezijos elementų. Su ja glaudžiai Mackaus poezijoje rasi religinių vertybių mitologiją ir šiandieninio pasaulio tikrovės sampratą mitologiją. Visoje šioje mitologijų sistemoje pas Mackų svarbią rolę vaidina mūsų tautosaka: užuominos ir tautosaka, įpynimai tautosakinėse tekstuose, jo paties tekstas, tautosakinės potekstės — kas tiesiogiai neišsakyta, bet vis vien įtaigauja tiek atskirus eilėraščius, tiek ir visų Mackaus eilėraščių bei poemų sąsajas“.

Detaliau nagrinėdamas Mackaus poeziją, prelegentas priėjo nuomonės, kad joje tiesiogiai randame dvi tautosakos kategorijas: liaudies pasakas ir liaudies dainas, ir netiesiogiai — užuominas ir raudas. Liaudies pasakos yra iš tiesų dvi: apie našlaitę Elenytę ir Jonuką-avinuką ir apie Eglę, žalčių karalienę. Pasaka apie Jonuką sutinkama tik keliose vietose, ne kaip aiškus tekstas, bet greičiau kaip subtili užuomina, išplaukianti iš kontekstų, liečiančių mirtį, Dievo avinėlį, peilį, ir mirusius vaikus. Pastaruoju atveju Jonuko vardas tampa įdomus jungiasi su Teresėle, svarbiu „Neornamentuotos kalbos generacijos“ personažu. Eglės, žalčių karalienės pasaka didelį vaidmenį vaidina „Chapel B“ įvairiuose kontekstuose. Antra kategorija — liaudies dainos matyti arba užuominose ir vieną kitą paskirą dainą, arba pasikartojančiam tematiniam motyve, kuris atsiliepia bent į keletą liaudies dainų, gal net tam tikrą, irgi tematiškai apjungtą, jų grupę.

Išnagrinėjęs ryšius tarp liaudies dainų ir Mackaus poezijos, Silbajoris pabrėžė, kad sąryšis su tautosaka atrodo visai kitoks, negu senesnė mūsų lyrikos tradicijoje. Ten jis daugmaž apsiribojo tik liaudies dainų stilium, jose besikartojančių išsireikškimų, palyginimų, įvaizdžių pamėgdžiojimu, ar jų įpynimu į savo tekstą, kad sudarytų tam tikrą stilistinį, sakysim, braižą arba audinį, kuris atrodytų savitas, lietuviškas, padedantis sukurti tradiciją paremtą lietuviškos kultūros identiteta moderniam pasaulyje. Mackaus gi kūryboje svarbu ne išvirsinis pamėgdžiojimas, bet giluminė struktūra, išplaukianti iš pačios jo poezijos vidinių reikalavimų, toli prasokančių

vien tik papuošalo ar stilistinio atspalvio funkciją. Nagrinėdamas tautosakos elementų funkcijas Mackaus tekstuose, pranešėjas pabrėžė, kad poetas juos jungia su visuotinės pasaulio būklės tragikais momentais, taip pat su tragiškos alienacijos ir tragiško praradimo tematika, išveda iš iškirtinai lietuviško konteksto ribų ir visuotinius mūsų amžiaus žmonių situacijos rėmus. Apibendrinamas savo analizę, prelegentas teigė, jog liaudiškasis Mackaus poezijos kodas išsispildo per sąryšius tarp atskirų eilėraščių, net atskirų knygų, ir per santykius su religiniu kodu.

Antruoju kalbėjo Liūtas Mockūnas apie „Antano Škėmos pasaulėžiūros susiformavimą išsivijimoje“. Neseniai kruopščiai parengęs iš rankraščių spaudai trečiąją Škėmos raštų tomą, Mockūnas yra puikiai susipažinęs su rankraštiniu rašytojo palikimu ir savo pranešime plačiai operavo citatomis iš Škėmos kūrinių, straipsnių, laišku.

Ketvirtadienio programą užbaigė Alfonsas Eidintas, iš Lietuvos Wisconsin universiteto stažuotojas, pranešimu „Lietuvių emigracijos istorija ir jos šaltinių problemos“. Istorikas domėjosi senosios emigracijos archyvine medžiaga ir vizualiai stebėjo dabartinės emigracijos gyvenimą. Savo pranešime A. Eidintas iškėlė keletą idėjų,

kurias mano gvildinti savo būsimose knygoje. Paskaitoje buvo aptartos šaltinių grupės. Pagalbinės temos — Rusijos imperijos administracijos pozicija lietuvių tautinio judėjimo atžvilgiu, Vokietijos imperijos administracijos pozicija lietuvių tautinio judėjimo pozicija emigracijos atžvilgiu, JAV lietuvių santykių su Lietuva ir kai kurie Lietuvos vyriausybės politikos emigracijos atžvilgiu pasikeitimai, bei tautininkų bandymai pakeisti emigracijos prieštikišką nusiteikimą jų atžvilgiu. Emigracija iš Lietuvos, prelegentas nurodė, prasidėjo po to, kai Rusijos imperija faktiškai reguliavo lietuvių žemes, bet žemės priklausė trim gubernijom po III-jo Žečpospolitės padalinimo: Vilniaus, Kauno ir Suvalkų. Tik Kauno gubernijoje lietuvių sudarė absoliučią gyventojų daugumą, be to dar viena stambi tautinė grupė buvo Rytų Prūsijoje, apie 200 tūkstančių lietuvių, kuri buvo mažuma Vokietijos imperijoje. Emigracijos pradžia nulėmė baudžiavos panaikinimas 1861 metais, kada valstiečiai gavo asmeninę laisvę ir pilnas galimybes keisti gyvenimo vietą. Lietuvių emigracija prasidėjo iš Suvalkų srities. Dėl emigracijos susiformavo trečiasis lietuvių etninio gyvenimo centras Jungtinėse Amerikos Valstybėse, antras — Rytų Prūsijoje. Apie 40 metų bent trečdalis lietuvių gyveno už Lietuvos ribų, t.y. daugiausia JAV.

Vaizdai iš Santaros-Šviesos suvažiavimo: viršuj, kairėje, pirmoj eilėj matyti Judita Sedaitytė, poetas Leonas Lėtas, Vida Kuprytė; dešinė — prof. Bronius Vaskelis, dail. Juozas Pivoriūnas, prof. Rimvydas Silbajoris ir Vytautas Vepstas; apačioj, kairėje — Aldona Rekašienė, Henrikas Paškevičius, Marytė Paškevičienė; dešinėj, prieky matyti Ramūnas Kondratas, Jurgis Blekaitis, poetė Vitalija Bogutaitė. Nuotraukos Juliaus Lintako

Paskaitos pabaigoje pranešėjas iškėlė šias problemas. Pirmą, nėra tikslios ir objektyvios statistikos, o jeigu yra, tai tik atskirų šalių, dėl sudėtingų socialinių-politinių aplinkybių. Antra, medžiaga aptinkama atsitiktinai, o ne vienoje vietoje. Ir trečia, senosios emigracijos Amerikoje archyvai, žymiausių mūsų lietuvių kultūros veikėjų fondai yra žuvę. Užbaigdamas A. Eidintas padėkojo visiems tautiečiams, kurie padėjo jo stažuotės metu Amerikoje.

Penktadienio rytinę programą pradėjo profesorė Ilse Lehistė, kurią pristatė Rimvydas Silbajoris. Profesorė skaitė paskaitą „Estonian Culture in Exile: Looking Backward, Inward or Forward?“. Kaip ir kada asmuo tampa tam tikros kultūros nariu? Nežinoma, kad abu tėvai būtų estai ar lietuviai, nes kultūra neegzistuoja genuose. Profesorės nuomone, nariu tampama, žmogui augant ir vystantis toje kultūroje. Žmogaus pasąmoninė atmintis registruoja jausmus ir mintis, kuriuos mes patiriame. Vienas šio proceso aspektų ir yra, kai žmogus jaučiasi buvęs tam tikroje vietoje, nors tikrai jos nematė. Todėl jaunas žmogus, bėsdamas savos kultūros terpe, turi perimti šią pasąmonę atmintį, tai yra, pagarbą sava kultūrai, priimti tam tikras elgesio normas ir dalytis tradicijomis bei papročiais, dalyvauti visuomeniniame gyvenime, jaučiant tam tikrą etinį pasitenkinimą. Toliau prelegentė nuo psichologinės dalyko pusės perėjo į konkrečią savo estų tautos išsivijimo analizę, istorinėje ir kultūrinėje šviesoje.

Suvažiavimo tematiką pagyvino Kazys Almenas, padaręs pranešimą „Tragedija ir antrasis termodinamikos dėsnis“. Universalų fizikos dėsnių fizikas iš profesijos ir rašytojas iš pašaukimo sugėbėjo pritaikyti žmogaus gyvenimo apraiškas. Pats jo pranešimas turėjo nemažai literatūriškai organizuoto pasakojimo bruožų, suteikusių klausytojams šalia mokslinės informacijos dar ir literatūrinio žavesio.

Toliau kalbėjo svečias iš Lietuvos, žinomas kelių romanų autorius Vytautas Martinus. Stambiausi jo romanai „Akmenys, Lašai, Medžioklė draustinyje“. Pastarasis laimėjo šį metų valstybinę premiją. V. Martinus kalbėjo tema „Technikos pažanga ir dorovės klausimai šiuolaikinėje prozoje“. Prelegento nuomone klasikinėje lietuvių prozoje pasitaikantys technikos motyvai tereikšė tam tikrą būdą per daiktus suvienyti žmogų su kitu žmogui, su visa visata. Tokia prasme mūsų lietuviška proza, lyginant ją su folkloru ar poezija, visada buvo kur kas individualesnė, įvairesnė toji jo estetine-etinė erdvė. Beveik kiekvieno rašytojo kūryboje mes galėtume atrasti tokio individualumo ženklų. Pavyzdžiui, chrestomatiniam Biliūno apsakyme „Kliudžiau“. Tame apsakyme skambas aidas, primenantis laikus, kada mūsų protėvis, išradęs lanką ir strėlę, matyt, labai apsidžiaugė. Visi struktūriniai elementai — ir lankas, ir strėlė, ir medžiotojas, ir žvėris, čia perkelti iš mums gerai žinomų tautosakos kūrinių. Liaudies dainose ir pasakose minėta struktūra išreiškia pergales džiaugsmą, medžioklės laimikį, kaip neabejotiną etinę vertybę. Taigi folkloro įtvirtinta etinė žmogaus ir technikos sąsaja ankstyvojoje mūsų prozoje ne tiek ginčijama, kiek palaikoma. Modernioji technika, mūsų amžiaus pradžioje garvežys, automobilis, o vėliau ir lektuvai, be abejo, kėlė valstiečių nuostabą, žadino jo fantaziją. Tačiau tokia emocinė įtampa nesugriovė tos tradicinės jo ir darbo įrankių vienovės. Tačiau technikos sukelta kančia ir abejonė ko gero būtų

Blas de Otero

NAKTIES LIŪTAS

Liudvike Beethovenai, pasuk veidą,
pasakyk, ką matai, koks vėjas išveržia į tavo akis,
Liudvikai; kokie šešėliai išeina ar ateina,
Beethovenai; koks išdidus, nežinomas vėjas
sluoja nebūt... Pasakyk, ko klausais, kokia
teliuškujanti jūra
graužia tavo kurčios klausos griuvenas;
pasuk, pasuk veidą, Liudvikai, išbarstyk
dulkių kaukę,
man pasakyk, kokios šviesos
pašventina tavo drėgnų pelenų sapnus;
pasuk veidą, mirties gelmių kapitone:
tu, Liudvikai Beethovenai,
nakties liūte, skambas bokšte!

SU BERIBE DAUGUMA

Man gali pritrūkti oro,
vandens,
duonos,
žinau, kad man pritrūks.
Oras, kuris niekam nepriklauso.
Vanduo, kuris yra ištroškusių.
Duona... Žinau, kad jos man stokos.
Tikėjimo — niekad.
Juo oro mažiau — daugiau.
Juo labiau ištroškęs — daugiau.
Nei daugiau, nei mažiau. Daugiau.

TU, KURIS ŽEIDI

Aršiai tave persekioju.
Aršiai, draskydamas
savo mirtiną vienatvę, tave šaukiu
tylos smūgiais. Ateik, tau sakau,

kaip beprotis numirėlis. Ateik. Su manim
numirsi. Su tavim aš kuriu
savo amžinybę. (Iš ko? Kam?)
Kai džiugiai būsiu su tavim.

Ir tebestoviu negyvas. Bet tavęs šaukiu
agonijos smūgiais. Ateik. Nenori.
Ir negyvas tebestoviu. Bet tave myliu

nerimo ir agonijos pabučiavimais.
Nenori. Tu, kuris gyveni. Tu, kuris
aršiai žėdi mano sielvarį.

PSALMĖ ŠIŲ DIENŲ ŽMOGUI

Gelbėk, Viešpatie, žmogų šių baisių
tragiškos lemties valandų;
jis nežino iš kur einas, iš kur atejo,
tiek skausmo, kad ant nulūžusio gluosnio verkia.

Viešpatie, pastatyk jį ant kojų, įbek
savo aušrą į jo šoną, kad žinotų
esąs dieviškas grobis, pakelės dulkę:
bet kad tavo šviesa jį įamžina ir nušviečia.

Žiūrėk, Viešpatie, tiek asarų viršuje,
bangų keteromis slenka pasroviui,
ir grąsina mūsų nublokšti Nebutin.

Viešpatie, pastatyk mus virš mirties!
Išplėsk, paremk mūsų žvilgsnį,
kad nuo dabar išmokyti matyti Tave!

Išvertė P. Gaučys

Blas de Otero (1916 — 1979), ispanų poetas — vienas būdingiausių ir žinomiausių Ispanijos rašytojų laikotarpyje po civilinio karo. Iš pradžių reikšėsi kaip stiprios religinės nuotaikos poetas. Vėlesnėje savo poezijoje Otero pakrupo į socialinę sritį, pasisakydamas už žmogų ir jo problemas. Gynė „beribės daugumos“ reikalavimus laisvės ir teisybės. — P. G.

Santaros-Šviesos suvažiavime: kairėje — Rita Kavolienė ir dail. Henrieta Vepšienė, dešinėje — poetė Liūnė Sutema ir Algirdas Titus Antanaitis.

Nuotraukos Juliaus Lintako

akivaizdžiau ir spartiau laužė senas ar įtvirtintą naujas dorovės normas. Tai V. Martinus apžvalginiame paskaitoje kaus pasakė kaip hipotezę, suapžindindą su trim svarbiausiais ilgainiui agrarinę Lietuvos kultūrą technikos pažangą keitė ir pramonine. Toks procesas rašytojams kėlė naujų estetinių-etinių klausimų. Nepaisant vienos kitos išskirtinės knygos, proza tebesidairė į technologinės pažangos tarsi ir nepaliestą žmogų. Pavyzdžiui, Juozo Baltušio romanas „Sakmė apie Juzą“, tai paminklas žmogui, sugebančiam be jokių mašinų įveikti jam priešią, atšiaurią gamtą.

Tokiomis sąlygomis tas technokratiškasis asmens universalumo pjūvis, randamas mūsų prozininkų kūriniuose, yra prieštaringas ir tebeveikiamas moralinių imperatyvų. Svarbu, toliau teigė V. Martinus, kaip tą pjūvį skaitytojai atskleisti. Nuobodu, jei prozininkui tepavyksta keikti techniką arba ją gėrėti. Tik rašytojui ir skaitytoju esant abiems kūrybiškoms, nepavargusiems, galimas tas estetiškas-etinis mūsų dienų technikos interpretavimas, kuris atitiktų mūsų šiandieninį patyrimą. (Bus daugiau)

Edith Piaf dramoje

ALFONSAS NAKAS

Populiarus Attic teatras Detroito 1985 m. vasarą statė anglų dramaturgės Pam Gems parašytą veikalą „Piaf“. Veikalas repertuare turėjo būti mėnesį (liepos 19 — rugpjūčio 18), bet dėl nepaprasto pasiūkimo spektakliai pratęsti iki rugpjūčio 25.

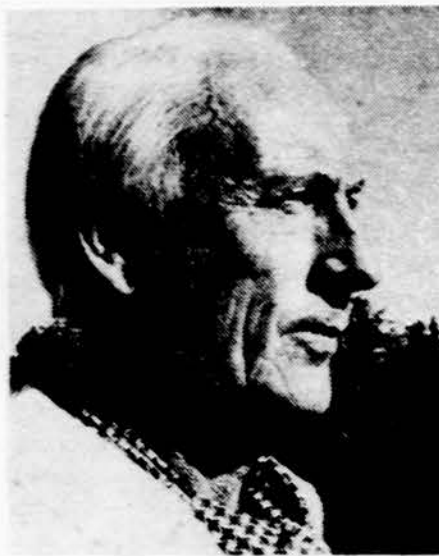
Veikalo žanrai gal tinkamiausias pavadinimas — epizodinė biografija. Čia atskirais dramatiniais škieais vaizduojami charakteringieji dainininkės gyvenimo momentai, pradedant jos išklimu ir baigiant mirtimi. Dialogai perpinti gausiomis Edith Piaf dainomis, sudarančiomis pacią veikalo esenciją.

Gal vienas kitas skaitytojas nežino, kas ta Edith Piaf? Tai 48-rius metus (1915-1963) labai austringai gyvenusi prancūzų dainininkė, Prancūzijoje gal nemažiau populiari už generolą De Gaulle. Gimusi Paryžiaus lūšnynuose Edith Gassion pavarde, augusi pas prostitutę senelę viešnamy, 15-kos metų ištėjęsi, netrukus gimdžiusi, išsiskyrusi, dvejų metų kūdikį praradusi... Bet Paryžiaus gatvėse dainavusi, dainavusi, iki talentų gaudytojo pastebėta atsidūrė prabangiuose diduomenės klubuose, vėliau iš plokštelių emė dainuoti visiems prancūzams, Europai, pasauliui. Maurice Chevalier jai davė „la mome Piaf“ (mažo žvirblaičio) pseudonimą, tapusį adoptuota pavarde.

Apie šį pastatymą rašau visų pirma dėl deginacio noro pasisakyti apie tris jo dalyvius: dramaturgę, dainininkę aktorę ir režisierius. Apie dramaturgę Pam Gems programos knygėlėje tepasakyta, kad ji — „British playwright“, kad veikalas parašytas Anglijos (pasaulinio garso) Royal Shakespeare Company pastatymui, kad ji pasirinko „Cockney slang“ kalbos akcentą, kurio išsireiškimai panėš (paralelė) Edith Piaf gyvenime vartotus (prancūziškuosius). Gaila, kad apie

Cockney slang britišką akcentą paaiškinimą perskaiciau tik po spektaklio. Dramą žiūrint jis man netrukdė. Tik negalėjau atsistebėti, kad į Piaf ir poros tuzinų kitų veikėjų lūpas įdėjo f raide prasidedantį keturių raidžių keiksmažodį ne dešimtį, ne šimtą, o veikiausiai tūkstantį ar daugiau kartų. Tokios f koncentracijos dar jokiam veikalui Stratfordo ir Detroito teatruose man neteko išgyventi. Su draugėm, meilūžiais, koncertų agentais šios dramaturgės Piaf tik tą vieną keiksmažodį ir tvartojo. Joks europietis netikės, kad Paryžiaus padugnių keiksmažodžių leksikonas toks skurdus. Gal tie Cockney slang atstovai tikrai taip neišdrįsinti keikūnai, kaip anglų moterys apskritai nemoka virti valgių? Tuo atveju Pam Gems galėjo Paryžiuje parankioti nors keletą skambesnių keiksmažodžių ir savo dramoje jų „nesukokinti“, o palikti originaluose. Klausytis tūkstantį f nebuvo tiek koku, kiek buka.

Edith Piaf vaidmenį turėjo Sheri Nichols. Apvalaus, paprasto, nei gražaus, nei bjauraus veido, apsmukusia juoda suknele apdengta (per visą vaidinimą ta pacia, kai kitos aktorės rūbus keitė ir keitė), atrodanti apkūni, be jokio moteriško patrauklumo. Sakoma, kad Edith Piaf panašiai atrodžiusi. Temperamentą ir savim pasitikėjimą pajusdavome jos ugninguose monologuose, kurių negalėjai neklausyti ir jos grimasų bei gestų nestebėti. Bet žiūrovą burte užburdavo atsidūrusi prie mikrofono, jai scenos priekyje pastatyto. Jos prancūzų kalba plėšiamos „šansonetės“ klausovui smelkėsi iki širdies gilumos, o kiekvieną baigus, po pauzės, prapliudavo publikos katučių audra. Štai kodėl toks veikalo „Piaf“ pasisekimas! Sheri Nichols! Iš labai šykščios 13 eilučių biografijos galiu spėti, kad jos esama kažkur tarp 27-30 metų, kad ji grynakraužė mičiganietė, gimusi Kalamazoo mieste, pastaruosius šešerius metus

Teleforas Valius (1914-1977)

leidžia Detroito, čia studijuodama dramą ir vaidindama įvairiuose teatruose. Pripažįstama, kad tai apsigimusi dainininkė, kaip ir Piaf. Ateity bus įdomu sekti, kas iš Sheri Nichols išsikristalizuos. Kai po spektaklio namie persigrojom vienintelę savo Piaf plokštelę, nusprendėm, kad Nichols net už ją gražiau dainavo...

Pagaliau — režisierius, Daniel Yurgaitis. Kas gali tikėti, kad tai graikas? Aš — ne. Gimęs Chicagoj, bet daugiausia veikalų statęs (apie 40) Michigano teatruose, o taip pat Wisconsinio ir Oklahomos. Režisierius, choreografas, dėstas (turbūt drama?) Eastern Michigan universitete ir Macomb County Community kolegijoje. I Attic teatrą žada grįžti rudenį naujam pastatymui. Jo „Piaf“ pastatymas buvo puikus. Tiesa, įvesta sugestvi scena su Piaf, antra prostitutė ir abiejų vienu klientu buvo beveik stulbinanti. Bet tik ta viena, kad užtektų visam veikalui. Tai buvo saikas. Kadangi režisierius atsakingas ir už kostiumus, jis neturėjo į sceną leisti dviejų Paryžiaus okupantų vokiečių amerikiečių karių spalvų uniformomis. Daugiau tokių klaidų nepastebėjau. Po spektaklio du kartu D. Yurgaitiui skambinau telefonu, norėdamas, kad patvirtintų, jog jis lietuvių kilmės. Deja, kai prisiskambinau, už jį atsilepė kiti, paaiškindami, jog jis porai savaitių išvykęs į Michigano provinciją kito veikalo režisuoti. Apie jo kilmę informatoriai nieko negalėjo pasakyti.

Valius, muzika, poezija

Gero dailės kūrinių negali atsižūrėti, nors ji stebėtum daugelį kartų. Geros muzikos taipgi negali atsižūrėti. Lygiai kaip ir poezijos. O mėgstantis vieną iš jų, paprastai mėgsta ir kitas dvi. Juo labiau kiekvienas dailininkas beveik be išimčių yra įsimylėjęs ir muziką, ir poeziją. O poetai ir muzikai neapsieina be išskirtinio dėmesio daili. Visų jų dvasiniai bei kūrybiniai nusiteikimai yra labai artimai, tiesiog broliškai giminingi.

O tai bus galima labai akivaizdžiai pajusti dailininko Teleforo Valiaus puošnios ir akademinės monografijos suktuvėse lapkričio 8 d. (penktadienį) 7 val. vak. Jaunimo centro mažojoje salėje, Chicagoje. Monografijos suktuvėse rengia Jaunimo centro moterų klubas.

Pats dailininkas Teleforas Valius grožinę literatūrą, knygą, ypač poezijos knygą buvo daugiau negu įsimylėjęs. Jų meniskam apipavidalinimui, jų iliustravimui yra pašventęs gerą dalį savo kūrybinės išmonės. Tai liudija ypač išskirtinės Henriko Nagio, Leonardo Andriekaus, Kazio Bradūno ir kitų autorių poezijos knygoms Teleforo Valiaus suktuvėse iliustracijos. Šitas jos artimas santykis su poezija ir turėtas mintis, monografijos suktuvėse pakviečiant Kazį Bradūną skaityti savo poeziją. Jis čia su komentariu kontekstu paskaitys kelis savo eilėraščius, susietus su dailininko gimtąja Zemaitija ir su dailininko iliustruotu K. Bradūno „Maru“.

Kiek žinoma, Teleforas Valius nesiskyrė ir su muzika. Net ir velesniųjų metų jo dailės kūryba skamba kaip muzika. Reikia tik išsižūrėti ir įsiklausyti į jo paveikslų įtemptas linijas, kaip styga įtemptas ant legendinės tviškes peizažo. Todėl ir vakaro programon įterpta muzika yra labai vietoje. Ją atliks čekigiečiams jau iš ankščiau gerai atsimenama fleitistė Asta Šepetytė.

Siltų, asmenišku savo atsiminimų, ypač apie dailininko jaunystės metus, vakaronės

Teleforas Valius

Sauksmas

Linoraizins, 1948

programoje pateiks dailininkė Eleonora Marčiulionienė. O akademinę Teleforo kūrybos apžvalgą išgirsime iš dailininko Adolfo Valeskos. Abudu dailininkai įvairiomis progomis gyvenime artimai bendravo, kartu reikiškie profesionaliai puikioje Lietuvos dailės institute veikloje. Abudu jie buvo šio Instituto pradininkai. Todėl Adolfo Valeskos žodis, kalbant apie Teleforo Valiaus vietą lietu-

vių dailėje ir jo kūrybos ištakas, yra labai tikroviškas, patikimas ir svarbus.

Tad Romo Viesulo parašytos ir Aldonos Valiuvienės išleistos Teleforo Valiaus monografijos suktuvėse bus vienas spalvingųjų Chicago vakarų. Tai bus Teleforo Valiaus kūrybos, muzikos ir poezijos bičiulystės vakaras. Jin rengėjų yra kviečiami visi čekigiečiai.

k.brd.

Naujos knygos

• Leonardas Andrieus. *Atmink mane, Rūpintojėli*. Rinkinio *Saulė kryžiuose* antroji versija. Iliustruota Teleforas Valius. Išleido Pranciškonai iš prelo Pranciškonų Juro palikimo. New York: Pranciškonų spaustuvė, 1985. 134 psl. Kaina 6 dol. Knyga gaunama „Draugo“.

Savo įvade „Regėjau senovinę Zemaitiją“ poetas Leonardas Andrieus supažindina skaitytoją su rinkinio geneze: „Tokioje pasilpatingoje tikrovėje siela palengva pradėjo atsiverti poezijai, kuri plūste plūdė iš tos poetiškos būties. 1937 m., pervaziuojant Vokietijos sieną, itin slėgė liūdesys, jog palieki mistiškiausią žemę pasaulyje. Per ilgą išsivio kelionę tas jausmas net stiprėjo, kol pagaliau suskambėjo eilėraščiais apie Kristų Rūpintojėli. Tada poetinėje tikrovėje ir pats miniatiūrinis Kristus įgijo mižinišką pavidalą, nelyginant Ciurlionio Rex, ir apmė visą tautos išorę bei vidų, tarsi būtų ją tviskai apkabinęs ar net savotiškai į ją įsikūnijęs.“

Sitokios nuotaikos eilėraščiai pirmiausia buvo sutelkti į rinkinį „Saulė Kryžiuose“, o dabar, per dvidešimt penkerius metus skaidrinti, trumpinti ir gausinti, spausdinami šioje knygoje. Eilėraščiuose laiko ribos sudyla, praėjus su dabartimi ir ateitimi susiskamba. Visa knyga tampa lyg vienu eilėraščiu. Šiam rinkiniui ir duotas kitas pavadinimas — artimesnis eilėraščių dvasiai. I visa tai atsižvelgiant, rinkinys „Saulė kryžiuose“ nebelaikytinas autentišku ir, kaip juodraštinė medžiaga, niekur nebenaudojamas“.

• K. Š. Konstantinas Olšauskas ir jo teismo byla. Išleido „Saulės“ draugijos nariai ir auklėtiniai. Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1985. 141 psl.

Knyga liečia labai jautrų ir dar vis neaiškų įvykių junginį ryšium su prelo Konstantino Olšausko byla 1928-30 metais. Knygos autorius (berods neseniai Lietuvoje miręs) bandė mesti naujos šviesos į šiuos politiniai painius įvykius. Knygos centre stovi mižiniška energingo, sumanaus ir temperamentingo kunigo Konstantino Olšausko figūra. Skaitytojas daug sužinos apie sąlygas Lietuvoje, rašytojo K. Š. akimis žvelgdamas. Knygos autorius jau pirmam puslapyje pasisako, kad Olšauskas nuteistas neteisingai.

Knyga reikia priimti kaip dar vieną Lietuvos pagrindinį leidinį. Dar per anksti spręsti, ar knyga

LEONARDAS ANDRIEUS ATMINK MANE, RŪPINTOJĖLI

bus galima vertinti kaip istorinės svarbos įnašą, tačiau skaitytojas gerbs autoriaus didelį asmeninį užsiangavimą „Saulės“ mokytojų kursų įsteigėjo kunigo Olšausko atminties reabilitavimui ir didelei su tuo surištų tyrinėjimų rizikai. Leidėjai tai vertina, pasirūpinę knygą dailiai išpausdinti ir pateikti lietuvių visuomenės dėmesiui. Reikia manyti, kad ypač Lietuvoje knyga bus su dėmesiu skaitoma, nes ten prelatas Olšauskas pastaraisiais metais yra buvęs antireliginės propagandos objektu. Todėl knygos išleidimą reikia vertinti pozityviai, nors ji, be abejo, atnaujins mūsų visuomenėje ilgai besitęsusių kontroversijų bylos ir su ja surištų įvykių klausimu.

Lietuviai, lenkai ir krikščionybė

Ekumeninis požiūris į lietuvių — lenkų religinius santykius — tokia tema ruošiamas atvirų diskusijų vakaronė ateinantį penktadienį, lapkričio 8 d., 7.30 v.v., Jaunimo centro kavinėje. Kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC, pateiks klausimo svarstymui istorinius ir teologinius rėmus: „Krikščionijos santykis su krikščionijomis“. Dr. Linas Sidrys ir dr. Arūnas Liulevičius pasidalyt išspūdziais iš savo pačių patirties Lenkijoje. Po to į diskusijas įsijungt bus kviečiami visi atsilankiusieji. Šią vakaronę ruošia Chicago lietuvių ekumeninis būrelis kaip įnašą Lietuvos krikščio sukaktę minėjimo pradžia.

Kasmetinė premija už religinį veikalą

Lietuvių Religinei Šalpai kun. dr. Juozas Prunskis paaaukojo 25,000 dolerių, kad priaugancios palūkanos būtų naudojamos kasmetinei premijai už religinį veikalą. Gavo vysk. P. Baltakio ir vysk. V. Brizgio bei kun. K. Pugevičiaus raštu užtikrinimą, kad tokia premija bus kasmet teikiama. Pusė sumos numatoma skirti autoriui, pusė leidyklai.

Lyric operoje

Handelio

„Samsonas“

Vienas didžiausių muzikinės kūrybos galiūnų buvo Georg Friedrich Handel (1685-1759). Jis sukūrė netoli 50 operų, apie 20 biblinio turinio oratorijų, daugybę kantatų, duetų, instrumentinės muzikos gabalų. Buvo Hanoveryje kunigaikščio Jurgio Liudviko, vėliau tapusio anglų karaliumi, Jurgio I, kapelmeisteriu. Su šiuo karaliumi ir jis persikėlė į Londoną, kur vadovavo net trims itališkos operos teatrams.

Juo šiuo sezonu susidomėjo Chicago Lyric opera, pirmą kartą savo repertuare pastatydama jo didingą oratoriją „Samsonas“. Nereikia jos sumaišyti su Saint-Saens opera „Samsonas ir Delila“, nors jos abi sukasi apie tą pačią biblinę Samsono temą. Handelio „Samsonas“, kurį Lyric pastatyme vadinama opera, yra sukurta pagal Newburgh Hamilton libretą, sudarytą pagal John Milton „Samson Agonistes“. Iš tikrųjų — tai oratorija, su gausia religine mintimi, su stipriais izraelitų kancios atspindžiais, su jų liturginės giesmės proais-temis.

Lyric operos pastatyme žiūrovą žavi šios oratorijos teatrinis pastatymas. Tai ne koncertas, o spektaklis, su turtinga scena, su solistais senovės kostiumuose, su anų amžių nuosakių judesiu baltu. Dėmesį patraukia nuostabiai skambiai orkestro atliekama muzika ir solo, duetų bei chorų dainos-giesmės. Samsono vaidmenį Jon Vickers itin stiprus, panašiai žavi ir Delilos vaidmenį Ellen Shade. Daug gero būtų galima pasakyti ir apie kitus solistus. Gaila, nei choro, nei muzikų sudėty lietuviškų pavardžių nematyti.

Lyric opera, po Metropolitan, yra viena iš pačių stipriausių šiame krašte ir mums negalima jos ignoruoti. Jos sezonas dabar pačiam įkarštyje, baigsis tik sausio pirmo pusę. Šiame 31-me, Lyric operos sezono repertuare yra aštuonios operos: Verdi Otello (jau išsibaigusi), Puccini Madama Butterfly, Handelio Samsonas, Donizetti Anna Bolena, Verdi Traviata, Bellini I Capuleti e i Montecchi, Wagnerio Die Meistersinger von Nuernberg, Puccini La Rondine. Paskutinis pastatymas 1986 m. sausio mėn. 19 d.

J. Pr.

Kultūrinė kronika

• Tomo Venclovo essay „La redemption par la poesie“ („Poezija kaip atpirkimas“) išspausdino prancūzų žurnalas *L'autre Europe* (1985 m. no. 5), leidžiamas Paryžiuje.

• Religinės skaitybos būrelis susirinkime Chicagoje, kuris vyks lapkričio 3 d., sekmadienį, 11:00 v.r. Jaunimo centro posėdžių kambaryje, bus diskutuojama tema „Religinumas Lietuvoje ir išeivijoje“. Kam teko lankytis Lietuvoje, tas tikriausiai patyrė, kad religinė praktika Lietuvoje yra skirtingai išgyvenama ir vykdoma negu čia. Vatikano II susirinkimo liturginiai potvarkiai bei naujosios teologinės srovės neturėjo ten tokios įtakos, kokią turėjo laisvame pasaulyje. Diskusijos bus pravestos, remiantis viešųjų Lietuvoje patirtimi bei gaunamomis žiniomis per spaudą. *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką* ir kt. [žanginius žodžius tars Danguolė Kvilytė, Mindaugas Pleškys, Daina Kojelytė, Algimantas Kezys. Besidomintys šia tema kviečiami į susirinkimą atsilankyti.

Viešnios iš Detroito Chicagoje

Miniatiūrinis vertinimas

Proga: Genorolo T. Daukanto jūros šaulių banketas Chicagoje spalio 26 d.

Atlikėjai: Detroito moterų vokalinis kvartetas — Natalija Slizienė, Birutė Januškienė, Česė Plūrienė ir Aldona Tamulionienė. Vadovas ir akompaniatorius — Stasys Slizys.

Atlikti kūrinių: „Nemuno mergelė“ — St. Slizys, „Lino žiedas“ — J. Švedas (1908-1971), „Saulėlydis tėviškėje“ — Gorbalskis, Serenada — Schubert, Humoreska — Dvořak, „Sugrįžt negalim“ — St. Slizys, „Menu gegužė“ — St. Slizys ir Undinių daina — K.V. Banaitis.

Intonacija: tiksliai. Tarimas: pagirtinas.

Balsų pusiausvyra: įvairuojanti. Ryškūs sopranai, tylėsniai altai. Tribalsiuose sąskambiuose ir tylos vietose pusiausvyra žymiai geresnė.

Dinamika: nuoširdi. Išpūdingiausiai atlikti kūrinių: „Menu gegužė“ ir Undinių daina.

Tempai: Gorbalskio dainos gaidose pažymėta: „neskubant, nuoširdžiai“. Gal ir buvo dainuota nuoširdžiai, bet 112 smūgių minutėje negalima vadinti „neskubant“. Visgi Tallat-Kelpšaitės poezija

Detroito moterų vokalinis kvartetas: Natalija Slizienė, Birutė Januškienė, Česė Plūrienė ir Aldona Tamulionienė. Prie pianino vadovas Stasys Slizys.

Nuotrauka K. Sragausko

prašo lėtesnio tempo. Vietomis melodija paslėpta aranžuotėje ir melodiją suvokti jau reikia ją gerai žinoti arba turėti gaidas.

Dainininkių laikysena: rami. Kai kurioms dainoms atitinkami judesiai suteiktų įvairumo. Apranga — balta ir juoda, puošnūs geltoni gintaro karoliai.

Programos parinkimas: banketo programai pagaudautina daugiau pramoginio

žanro kūrinių.

Salės akustika nėra dekinaga. Lubų medžiaga garsą sugerianti, pati salė siaura ir ilga.

Bisui kvartetą padainavo „Stikliukėli“. Ši daina labiau tinka vyrų arba mišriems balsams. Tačiau bankete daina nuostabiai derinosi su loterija. Banketo rengėjams pagarba už vokalinio kvarteto pakvietimą. Tai buvo valandėlė nuostabios muzikos, gražios

poezijos ir nuoširdaus atlikimo. Tačiau loterijos rengėjai, o ypač fantų aukotojai, turėtų pagalvoti. Berods, viena knyga, du paveikslai, vaza ir 80% visų loterijos fantų...degtinė ir vynas. Kur liko knygos, plokštelės, kasetės, tautinės juostos, paveikslai ir gėlės. Alkoholis yra gera priemonė pagerinti kraujo už vokalinio kvarteto pakvietimą. Tai buvo valandėlė nuostabios muzikos, gražios

Kazys Skaigirys